

Vastaajan tuomitseminen tekohetkellä säädettyä ankarampaan rangaistukseen

ASIAN VIREILLETULO

Valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 3 §:n 3 momentin mukaan oikeuskansleri tarkastaa rangaistustuomiot, joita koskevia ilmoituksia erikseen säädetyin tavoin lähetetään oikeuskanslerinvirastoon. Tarkastuksessa vaikutti siltä, että Helsingin käräjäoikeuden 27.5.2021 asiassa R 20/8122 antama tuomio olisi virheellinen.

Vastaaja oli tuomittu seitsemän kuukauden ehdottomaan vankeusrangaistukseen ja sen sijasta määrätty suorittamaan 210 tuntia yhdyskuntapalvelua. Vastaajan syyksi luetun teon aikana voimassa olleen yhdyskuntapalvelusta annetun lain (1055/1996) mukaan yhdyskuntapalvelua voitiin määrätä enintään 200 tuntia. Lisäksi käräjäoikeus oli määrännyt vastaajan suorittamaan rikosuhrimaksun, vaikka laki rikosuhrimaksusta oli tullut voimaan vasta syyksi luetun teon jälkeen.

SELVITYKSET

Pyysin 12.9.2022 Helsingin käräjäoikeuden laamannia hankkimaan tuomiosta vastuussa olevan puheenjohtajan selvityksen ja varasin tilaisuuden laamannille antaa lausuntonsa. Käräjäoikeuden puheenjohtajana asiassa toiminut Helsingin käräjäoikeuden käräjätuomari totesi 13.9.2022 päivätyssä selvityksessään olevansa pahoillaan virheestään, jonka johdosta hän oli määrännyt asiassa 210 tuntia yhdyskuntapalvelua, vaikka teon aikana voimassa olevan lain

mukaan enimmäismäärä yhdyskuntapalvelua oli 200 tuntia. Selvityksessään käräjätuomari totesi, että hän ei ollut huomannut tarkistaa enimmäismäärää vanhasta laista, vaikka niin olisi pitänyt tehdä. Lisäksi käräjätuomari totesi olevansa pahoillaan siitä virheestä, että hän oli määrännyt rikosuhrimaksun, vaikka sitä ei olisi tullut tehdä. Käräjäoikeuden laamanni viittasi 13.9.2022 päivätyssä lausunnossaan käräjätuomari käräjätuomarin antamaan selvitykseen. Oikeuskanslerinvirastoon selvitys ja lausunto saapuivat 10.10.2022.

Pyysin 29.12.2022 Helsingin käräjäoikeuden laamannia hankkimaan käräjätuomari käräjätuomarilta lisäselvityksen, koska selvityksestä ei ilmennyt käräjätuomarin ryhtyneen toimenpiteisiin estääkseen virheellisesti tuomitsemansa yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanon. Varasin laamannille mahdollisuuden antaa lausuntonsa. Rikosseuraamuslaitokselta saadun tiedon mukaan vastaaja oli suorittanut yhdyskuntapalvelun kokonaisuudessaan 19.10.2022.

Käräjätuomari totesi lisäselvityksessään, ettei hänellä ollut tietoa siitä, että hänen olisi pitänyt, tai että hän olisi edes voinut, asian ratkaisseena tuomarina vaikuttaa lainvoimaisen tuomion täytäntöönpanoon. Kun selvityspyynnöstä lisäksi ilmeni, että oikeuskanslerinvirasto oli ollut jo kesällä yhteydessä täytäntöönpanoviranomaiseen, käräjätuomari totesi pitäneensä itsestään selvänä, että asia olisi näiltä osin hoidossa. Helsingin käräjäoikeuden laamanni totesi lausunnossaan käräjätuomarin selvityksestä ilmenevän tämän olleen käsityksessä, että rangaistuksen täytäntöönpano olisi ollut keskeytettynä.

Tein 13.6.2023 hakemuksen korkeimmalle oikeudelle käräjäoikeuden lainvoimaisen tuomion purkamiseksi siltä osin, kuin yhdyskuntapalvelu ja rikosuhrimaksu oli määrätty virheellisesti.

Otin tutkittavakseni myös asiassa syyttäjänä toimineen menettelyn. Valtakunnansyyttäjälle 13.6.2023 osoittamassani selvitys- ja lausuntopyynnössäni pyysin kiinnittämään huomiota syyttäjällä mahdollisesti olleeseen velvollisuuteen hakea muutosta virheelliseen tuomioon vastaajan eduksi sekä syyttäjän menettelyyn rikosuhrimaksun vaatimisessa. Erikoissyyttäjä on antanut menettelystään selvityksen ja apulaisvaltakunnansyyttäjä lausunnon.

MERKINTÄ

Korkein oikeus purki 6.6.2024 (H2023/68 nro 916) hakemuksestani oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 8 §:n 4 kohdan nojalla Helsingin käräjäoikeuden tuomion vastaajalle tuomitun yhdyskuntapalvelun ja rikosuhrimaksun osalta ja oikaisi tuomiota siten, että vastaaja on tuomittu seitsemän kuukauden vankeusrangaistuksen sijasta 180 tunniksi yhdyskuntapalveluun ja hänet on vapautettu velvollisuudesta suorittaa valtiolle rikosuhrimaksu. Korkein oikeus totesi käräjäoikeuden tuomion perustuneen rikosuhrimaksun ja yhdyskuntapalvelun määräämisen osalta oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 8 §:n 4 kohdassa tarkoitettulla tavalla ilmeisesti väärään lain sovel-

tamiseen. Korkein oikeus totesi olevan ilmeistä, että käräjäoikeuden tarkoituksena on ollut tuomita yhdyskuntapalvelua määrää, joka käytännössä yleisesti sovellettavan muuntosuhteen mukaisesti tuomitaan seitsemän kuukauden vankeusrangaistuksen sijasta ja oikaisi tuomiota tämän mukaisesti.

RATKAISU

Käräjätuomari

Helsingin käräjäoikeus oli lainvoimaiseksi jääneellä tuomiollaan tuominut vastaajan 1.1.2013–19.1.2015 tehdystä rikoksesta seitsemän kuukauden ehdottomaan vankeusrangaistukseen, jonka sijasta hänet on määrätty suorittamaan 210 tuntia yhdyskuntapalvelua. Lisäksi vastaaja oli määrätty suorittamaan valtiolle 80 euron suuruinen rikosuhrimaksu.

Rikoksen tekohetkellä ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta tuomittavasta yhdyskuntapalvelusta säädettiin yhdyskuntapalvelusta annetussa laissa (1055/1996), jonka 1 §:n 1 momentin mukaan yhdyskuntapalvelu käsittää vähintään 20 ja enintään 200 tuntia valvonnan alaisena tehtävää säännöllistä, palkatonta työtä. Mainittu laki on kumottu 1.5.2015 voimaan tulleella yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetulla lailla (400/2015), jonka 37 §:n 1 momentin mukaan yhdyskuntapalvelu sisältää vähintään 14 ja enintään 240 tuntia valvonnan alaisena tehtävää säännöllistä, palkatonta työtä.

Rikoslain 3 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan rikokseen sovelletaan sitä lakia, joka oli voimassa, kun rikos tehtiin. Pykälän 2 momentin mukaan, jos tuomittaessa on voimassa toinen laki kuin rikosta tehtäessä, sovelletaan kuitenkin uutta lakia, jos sen soveltaminen johtaa lievempään lopputulokseen.

Perustuslain 8 §:n mukaan rikoksesta ei saa tuomita ankarampaa rangaistusta kuin tekohetkellä on laissa säädetty.

Koska uuden lain soveltaminen oli johtanut vastaajan kannalta ankarampaan lopputulokseen kuin rikosta tehtäessä voimassa olleen lain, vastaajalle yhdyskuntapalvelua vankeuden sijasta tuomittaessa olisi tullut soveltaa sovellettava tekohetkellä voimassa ollutta lakia ([KKO 2017:46](#)). Vastaajaa ei olisi myöskään tullut määrätä suorittamaan rikosuhrimaksua, koska rikosuhrimaksusta annettu laki on tullut voimaan 1.12.2016 eli vasta vastaajalle syyksi luetun teon jälkeen ([KKO 2017:92](#) kohdat 82-86). Tuomio on ollut näiltä osin virheellinen ja virhe on johtunut käräjätuomarin huolimattomuudesta varmistaa lainmuutosten voimaantulon ajankohta syyksi luke-
mansa rikoksen tekoaikaan nähden. Korkein oikeus on purkanut väärään lain soveltamiseen perustuneen käräjäoikeuden tuomion.

Tuomioistuinlain 9 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan tuomarin on virkatoimissaan oltava tunnollinen ja huolellinen. Kärjäjätuomari on menetellyt huolimattomasti soveltaessaan yhdyskuntapalvelun määräämisessä väärää lakia sekä määrätessään virheellisesti rikosuhrimaksun ja on siten rikoslain 40 luvun 10 §:n tuottamuksellisen virkavelvollisuuden tunnusmerkistössä tarkoitusti rikkonut virkavelvollisuutensa. Rikosvastuu edellyttää mainitun lainkohdan mukaan lisäksi, että teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat, ei ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen.

Korkein oikeus on todennut sen ratkaisukäytännöstä ilmenevän, että vähäisinä ei ole pidetty sellaisia virkavelvollisuuden rikkomisia, jotka ilmentävät tekijässä välinpitämättömyyttä virkavelvollisuuksia kohtaan. Rangaistussäännöksen tavoitteena olevan virkatoiminnan asianmukaisuuden turvaamisen kannalta rangaistusvastuuta ei sen sijaan ole perusteltua ulottaa sellaisiin yksittäisiin tekoihin, jotka jäävät tekijän syyllisyyden asteen kannalta vähäisiksi ja jotka eivät muutoinkaan edellytä rangaistuksen tuomitsemista. Korkein oikeus on todennut myös, että rikostunnusmerkistössä tarkoitettua virheellisen teon vähäisyyttä arvioidaan ottamalla huomioon teon tai laiminlyönnin haitallisuuden ja vahingollisuuden lisäksi myös kaikki muut siihen liittyvät seikat kuten teon tai laiminlyönnin osoittama virkamiehen huolimattomuuden aste tekohetken olosuhteissa ([KKO 2022:31](#), kohta 8 ja siinä viitatus ennakkopäätökset).

Rangaistuksen määräämistä tapahtuvissa virheissä on usein sattumanvaraista ja virheen tehneen tuomarin vaikutusmahdollisuuden ulkopuolella se, ehtiikö vastaaja suorittaa rangaistuksen ennen kuin virhe havaitaan muutoksenhaussa tai muussa menettelyssä. Käsiteltävä asia on osin poikkeuksellinen, sillä kärjäjätuomari oli jo selvityksessään 13.9.2022 todennut tuomitsemansa yhdyskuntapalvelun virheellisyyden, jonka täytäntöönpano oli tuolloin vielä kesken. Kärjäjätuomari ei kuitenkaan hakenut virheellisen tuomionsa purkua tai täytäntöönpanon keskeytystä, koska oli selvityksensä mukaan ollut käsityksessä, että asia olisi jo hoidossa. Lisäksi kärjäjätuomari on todennut, ettei hänellä ollut tietoa siitä, että hän olisi edes voinut vaikuttaa lainvoimaisen tuomion täytäntöönpanoon.

Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä ([KKO 2024:23](#) kohta 5 ja siinä viitatus ennakkopäätökset) on vakiintuneesti katsottu, että rikosasian vastaajan eduksi tuomion purkamista on oikeutettu hakemaan muun muassa asian ratkaissut tuomari tai muu ratkaisun antanut lainkäyttäjä ja että tämä perustuu yleisen edun vaatimukseen. Tuomarilla on katsottu olleen oikeus hakea aikaisemmin lainkäyttäjänä ratkaisemansa asian tuomion purkamista myös silloin, kun hän on siirtynyt tuomioistuinlaitoksen sisällä toiseen tuomarinvirkaan. Tuomionpurun hakijaksi on vakiintuneesti hyväksytty myös päällikkötuomari siitä tuomioistuimesta, jonka ratkaisusta ylimääräisessä muutoksenhaussa on kysymys. Oikeuskanslerin laillisuusvalvonnassa on myös voitu havaita, että tuomarit tultuaan tietämään tekemänsä virheen säännönmukaisesti ja omaaloitteisesti ryhtyvät toimenpiteisiin virheellisen tuomion oikaisemiseksi.

Oikeuskäytännössä tuomionpurun hakijaksi on vakiintuneesti hyväksytty myös laillisuusvalvojat ja tätä mahdollisuutta myös käytetään säännönmukaisesti. Asian vireilletulon yhteydessä laillisuusvalvojalla käytössä olevien asiakirjojen perusteella ei ole kuitenkaan välttämättä todettavissa, onko tuomion lopputulos ollut seurausta käräjätuomarin huolimattomuudesta vai perustuslain mukaista tuomiovaltaa käyttävän tuomarin tekemästä tietoisesta lainharkintaratkaisusta. Vasta käräjätuomarin laamannille antamasta selvityksestä ilmeni vahvistus sille, että selvityspyynnön kohteena olleessa tuomiossa oli kyse käräjätuomarin virheestä ja väärään lain soveltamiseen perustuneesta ratkaisusta. Selvityspyynnössä oli tuotu esille, että tuomion täytäntöönpanon suorittaminen oli kesken ja kerrottu täytäntöönpanoviranomaisen ilmoittama arvio sen päättymisen ajankohdasta. Valitettavasti tällainen selvityspyynnön muotoilu oli ilmeisesti aiheuttanut käräjätuomarille virheellisen käsityksen täytäntöönpanon tilanteesta.

Edellä todetut seikat eivät kuitenkaan poista sitä tosiasiaa, että käräjätuomari on viime kädessä vastuussa tekemästään ratkaisusta ja sen seurauksista. Käräjätuomarin virheellisen menettelyn seurauksena vastaaja suoritti 30 tuntia aiheettomasti yhdyskuntapalvelua. Tuomitulle aiheutunut oikeudenloukkaus puoltaa käräjätuomarin teon arvioimista tunnusmerkistössä tarkoitettusti haitalliseksi ja vahingolliseksi. Yhdyskuntapalvelu on perustuslaissa säädettyä henkilökohtaista vapautta rajoittava rangaistus. Siihen tuomittu joutuu rajoittamaan omaa vapaa-aikaansa ja osallistumaan palvelun täytäntöönpanon vaatimiin tilaisuuksiin uhalla, että tuomioistuin voi syyttäjän vaatimuksesta muuntaa yhdyskuntapalvelun suorittamatta olevan osan valvontarangaistukseksi tai ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi. Oikeuskäytännössä on katsottu yhdyskuntapalvelusta johtuvan aiheettoman vapauden rajoittamisen aiheuttavan sellaista kärsimystä, josta on oikeus saada Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 5 kohdan nojalla korvausta ([HelHO 2023:5](#)).

Virhe on kohdistunut sisällöltään selkeään sääntelyyn tuomarin tehtävien ydinalueella. Rangaistuksen määräämisessä tapahtunut virhe on ollut myös omiaan heikentämään yleisesti luottamusta oikeudenhoitoa kohtaan. Rangaistusasteikon noudattamatta jättäminen on merkinnyt syytetyn asettamista perusteetta eri asemaan kuin muut tuomioistuimissa tuomittavat henkilöt ja ollut näin haitallista myös yleisen edun kannalta.

Toisaalta yhdyskuntapalvelun määräämisessä tehty virhe ei kuitenkaan vakavuudeltaan rinnastu ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitsemisessa tapahtuneeseen virheeseen. Vaikka yhdyskuntapalvelua suorittavan vapautta on rajoitettu, hän ei ole menettänyt sitä. Yhdyskuntapalvelu ei lähtökohtaisesti esimerkiksi estä työntekoa tai sosiaalisten suhteiden ylläpitoa ja sen vaikutukset keskittyvät vain niihin vuorokausiin, jolloin tuomitulla on yhdyskuntapalvelusta johtuva työssäkäynti- tai ilmoittautumisvelvollisuus. Virheellisesti tuomitun yhdyskuntapalvelun suorittamisesta vastaajalle aiheutuva oikeudenloukkaus on olennaisesti vähäisempi kuin tilanteessa, jossa vastaaja olisi joutunut suorittamaan virheellisesti ehdotonta vankeusrangaistusta.

Käräjätuomarin olisi tullut kiinnittää tarkemmin huomiota rikoksen tekoaikaan suhteessa lakien voimaantuloon. Kyse on ollut kuitenkin sinänsä ainoastaan yksittäisen seikan tarkistamatta jättämisestä eikä huolimattomuuden aste ole erityisen korkea. Myöskään syyttäjä ja vastaajan puolustajaksi määrätty asianajaja eivät havainneet lainmuutosten merkitystä asiassa ja olivat tyytyneet käräjäoikeuden asiassa antamaan tuomioon.

Asiassa on edellä todetusti sekä teon vähäisyyttä että sitä vastaan esitettäviä seikkoja. Asiaa kokonaisuutena arvioiden ja ottaen huomioon se, että kyse on käräjätuomarin yksittäisestä huolimattomuudesta tapahtuneesta virheestä, katson käräjätuomarin menettelyn olevan lähtökohtaisesta vakavuudestaan huolimatta rikosoikeudellisesti arvioituna tuottamuksellisen virkavelvollisuuden rikkomisen tunnusmerkistössä tarkoitettu tavoin vähäinen. Näin ollen minulla ei ole ollut syytä epäillä hänen syyllistyneen asiassa rikokseen ja hänen menettelyään on tutkittu vain laillisuusvalvonnallisesti toimituttamatta asiassa esitutkintaa.

Syyttäjä

Syyttäjälaitoksesta annetun lain 9 §:n mukaan syyttäjän tehtävänä on huolehtia rikosoikeudellisen vastuun toteuttamisesta hänen käsiteltävänänsä olevassa asiassa tasapuolisesti, joutuisasti ja taloudellisesti asianosaisten oikeusturvan ja yleisen edun edellyttämällä tavalla. Saman lain 10 §:n mukaan syyttäjällä on itsenäinen ja riippumaton syyteharkintavalta.

Valtion virkamieslain 4 luvun 14 §:n mukaan virkamiehen on suoritettava tehtävänsä asianmukaisesti ja viivytyksettä.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 13 §:n mukaan syyttäjä saa hakea muutosta myös rikosasian vastaajan eduksi tai muuttaa vastaajan vahingoksi tekemänsä muutoksenhakemuksen vastaajan eduksi. Mainitun säännöksen esitöiden mukaan säännös on perusteltu sen vuoksi, ettei syyttäjällä ole oikeudenkäynnissä valvottavanaan omia etuja, vaan hän toimii valtion rikosoikeudellisten etujen edustajana. Syyttäjän tehtävänä on myös valvoa, ettei ketään tuomita epäoikeudenmukaiseen seuraamukseen, vaan että vastaajan edut tulevat oikeudenkäynnissä oikeudenmukaisesti huomioiduiksi ([HE 82/1995 vp](#), s. 42). Valtakunnansyyttäjän muutoksenhausta hovioikeuteen antaman yleisen ohjeen [VKS:2021:2](#) mukaan syyttäjä osallistuu kaikkiin rikosasioiden oikeudenkäynteihin asianosaisena, jonka tehtävänä on myös yleisen edun toteutumisen valvonta. Syyttäjällä on aineellisesti oikean lopputuloksen saavuttamisen lisäksi merkittävä vastuu oikeuskäytännön kehittämisessä. Syyttäjän velvollisuuksiin ja vastuuseen kuuluu hakea muutosta asioissa, joissa hän näkee lainkäytön tai rangaistuskäytännön epäyhtenäisyyttä.

Erikoissyyttäjä on selvityksessään todennut, ettei hän ole käräjäoikeuden tuomioon perehtyessään muistanut korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2017:46 annettua oikeusohjetta, jonka

mukaan yhdyskuntapalveluun on sovellettava rikoksen tekohetkellä voimassa ollutta säännöstä, eikä hän siten ollut havainnut käräjäoikeuden virhettä. Lisäksi erikoissyyttäjä on selvityksessään myöntänyt, että hän oli esittänyt rikosuhrimaksua koskevan vaatimuksen virheellisesti rikoksen tekoaika huomioon ottaen.

Apulaisvaltakunnansyyttäjä on lausunnossaan todennut, että syyttäjällä olisi ollut mahdollisuus havaita tuomitun yhdyskuntapalvelun määrää koskeva virhe, mutta se on jäänyt syyttäjältä havaitsematta, kuten tämä on selvityksessään todennut. Lisäksi apulaisvaltakunnansyyttäjä on todennut, että syyttäjän olisi tullut huomata rikosuhrimaksua koskevan sääntelyn voimaantulon ajankohta eikä vaatia asiassa rikosuhrimaksua.

Saatan erikoissyyttäjän tietoon näkemykseni, että syyttäjälle säädetty velvollisuus huolehtia vastaajan oikeusturvan toteutumisesta olisi asiassa edellyttänyt syyttäjän muutoksenhakua. Kiinnitän lisäksi hänen huomiota rikosuhrimaksun määräämistä koskeviin säännöksiin.

Johtopäätökset ja toimenpiteet

Helsingin käräjäoikeuden käräjätuomari on menetellyt huolimattomuuttaan lainvastaisesti soveltaessaan vastaajalle yhdyskuntapalvelua määrätessään rikoksen tekohetkellä voimassa olleen lain sijaan tuomitsemishetkellä voimassa ollutta lakia, minkä seurauksena vastaajalle on virheellisesti määrätty 30 tuntia liikaa yhdyskuntapalvelua.

Valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 6 §:n (536/2011) 1 momentissa on säädetty, että jos virkamies, julkisyhteisön työntekijä tai muu henkilö julkista tehtävää hoitaessaan on menetellyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä, oikeuskansleri voi antaa asianomaiselle huomautuksen vastaisen varalle, mikäli hän ei harkitse olevan aiheutta syytteen nostamiseen.

Annan mainitun lainkohdan nojalla käräjätuomarille huomautuksen hänen edellä kuvatusta menettelystään.

Lisäksi kiinnitän käräjätuomarin huomiota rikosuhrimaksun määräämistä koskevien säännösten noudattamiseen.

Saatan erikoissyyttäjän tietoon näkemykseni, että syyttäjälle säädetty velvollisuus huolehtia vastaajan oikeusturvan toteutumisesta olisi asiassa edellyttänyt syyttäjän muutoksenhakua ja kiinnitän huomiota rikosuhrimaksun määräämistä koskeviin säännöksiin.

Vastaajan puolustajana asiassa toimineen asianajajan menettely on otettu käsiteltäväksi oikeuskanslerin asianajajiin kohdistamassa valvonnassa.

Lähetän päätökseni tiedoksi Helsingin hovioikeuden presidentille, Helsingin käräjäoikeuden laamannille ja valtakunnansyyttäjälle.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskansleri

Mikko Puumalainen

Esittelijäneuvos

Juho Lehtimäki